

JENNY MARCH • **Klasik Mitler**

JENNY MARCH (Dr.) Londra, Reading ve Southampton üniversitelerinde ders verdi. University College London, Britanya Akademisi'nde doktora sonrası araştırmacı olarak çalıştı, Oxford'da Corpus Christi College mensubu. Çeşitli kitapları arasında, 1999 Runciman dl'n kazanmış olan *Cassell Dictionary of Classical Mythology* adlı eseri de bulunmaktadır.

The Penguin Book of Classical Myths

© 2008 Dr Jennifer March

Bu kitabın yayın hakları Onk Ajans aracılığıyla Penguin Books Ltd.'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 1969 • Bařvuru Dizisi 96

ISBN-13: 978-975-05-1437-1

© 2014 İletişim Yayıncılık A. Ő.

1. BASKI 2014, İstanbul

YAYINA HAZIRLAYANLAR Güneř Akkor, Melis Oflas

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ "L'Apothéose d'Homère",

Jean-Auguste-Dominique Ingres, 1827

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ ve DİZİN Aysun Kara

BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JENNY MARCH

Klasik Mitler

The Penguin Book of Classical Myths

ÇEVİREN *Semih Lim*

Leñe
bütün o yıllar için
sevgiyle

İçindekiler

TEŞEKKÜRLER	15
GİRİŞ	17
1 YARATILIŞ	35
2 TANRILAR	63
3 İLK İNSANLAR	133
4 ALTIN POST MACERASI	143
5 İO VE ARGOS	163
6 YİĞİTLER VE CANAVARLAR	175
7 HERAKLES	189
8 THESEUS, ATİNA VE GİRİT	229
9 THEBAİ DESTANI	261
10 TROYA SAVAŞI	289
11 ODYSSEUS VE UZUN YOLCULUĞU	381
12 PELOPS HANESİ	417
13 TEHLİKELİ KADINLAR	435
14 AENEAS VE ROMA'NIN KADERİ	465
15 ROMA'NIN KURULMASI	485
16 DÖNÜŞÜMLER	493
17 AŞK VE ÖLÜM MİTLERİ	517
SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA	539
DİZİN	543

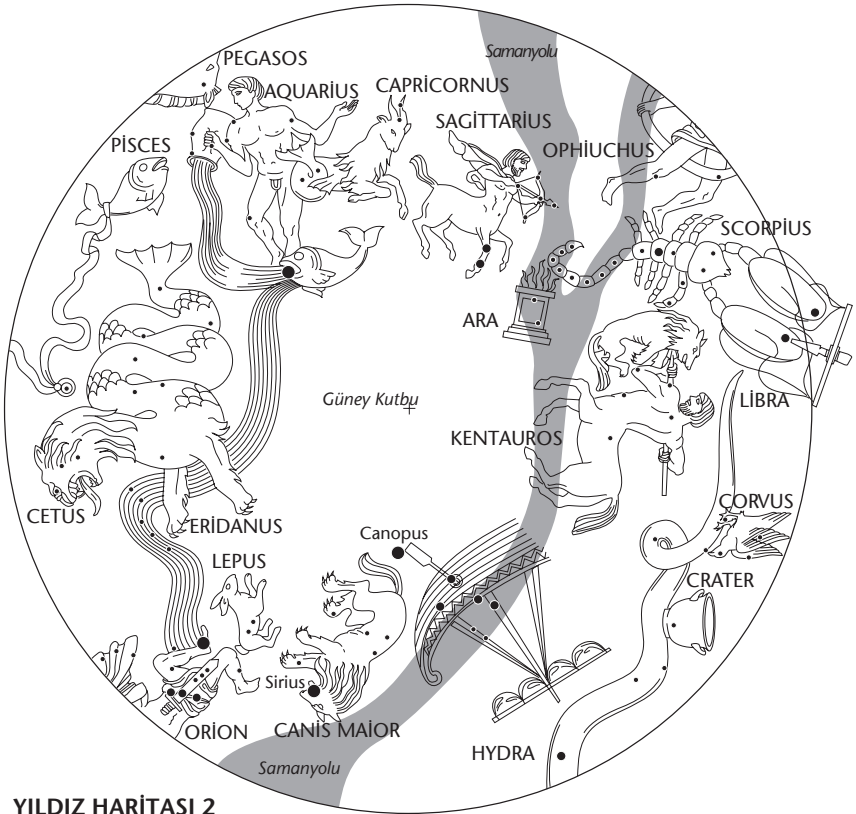
A K D E N İ Z D Ü N Y A S I

YILDIZ HARİTASI
1. KUZEY YARIMKÜRE

YILDIZ HARİTASI 2
GÜNEY YARIMKÜRE

TEŞEKKÜRLER

Birçok kişiye içtenlikle teşekkür ederim. Penguin’de bu kitabın basılmasına katkıda bulunan herkese, özellikle hiç bitmeyen gayret ve desteği için editörüm Georgina Laycock’a. Şimdi Random House’da olan Nigel Wilcockson’a, kitabın yazılmasını önerdiği için. Yunan ve Roma Araştırmaları Ortak Kütüphanesi’nden Sue Willetts’e, takımyıldızı haritalarıyla ilgili yardımları için. Patrick Hunt’a, “Kithairon” şiirinden alıntı yapmama müsaade ettiği için.

Aşağıdakiler dahil, telif hakkına tabi metinlerden alıntı yapma izin vermiş olan bütün herkese teşekkürler:

W. B. Yeats’in “İçine Doğmuş İrlandalı Tayyarecinin” ve “Leda ile Kuğu” şiirleri için Gráinne Yeats adına, A.P. Watt Ltd.’ye,

Andrew Motion’un *Private Property* kitabından “Mythology” [“Mitoloji”] şiiri için Faber and Faber Yayınevine,

Graham Hough’un *Legends and Pastorals* kitabından “Children of Zeus” [“Zeus’un Çocukları”] şiiri için Gerald Duckworth and Co. Ltd.’ye,

Millay Derneği Edebi Vasiyet Memuru Elizabeth Barnett’in izniyle yeniden basılan, telif hakları (1931, 1958) Edna St Vincent Millay ve Norma Millay Ellis’e ait olan, Edna St Vincent Millay’in “Sonnet 27” [“Sone 27”] şiiri için.

İktibas edilen bütün metinlerin telif hakkı sahiplerini bulmak ve

tanımak için her türlü girişimde bulunmuş olsam da, herhangi bir düzeltme memnuniyetle karşılanacaktır.

Son olarak, sadece mevcudiyetleri için, sevgili aileme teşekkür ederim: kızlarım Alex, Robbie ve Felicity, kız torunlarım Jess, Rossanna, Jenny ve Rachel, erkek torunlarım Tom, Joseph, Will, Sam ve Harry'ye. Ve elbette, sadece dizin üzerinde azimle çalışmasından dolayı değil, baştan sona ve yıllar boyunca benim sağ kolum olmasından dolayı kocam Len'e teşekkür ederim. Bu kitabı ona adıyorum.

GİRİŞ

YUNAN VE ROMA MİTLERİ

Kitabımızın başlığındaki klasik mitler, eski Yunanistan ve Roma'nın mitleridir; ancak okuyucu kısa zaman sonra görecektir ki bu kitaptaki mitlerin çoğu Yunan mitleridir. Bunun bir sebebi basitçe niceliktir: Yunan mitleri Roma mitlerinden sayıca daha çoktur; bu durum ise esas olarak onların erken yaygınlığı ve gücünden ileri gelir.

Kaydedilmiş ilk mitler (MÖ sekizinci ve yedinci asırlara ait olan) Homeros ve Hesiodos'un şiirlerinde bulunur ve daha sonra Yunan sanatında geniş bir ölçüde görünür. O noktadan itibaren eski Yunan hayatı ve kültürünün merkezinde yer aldıkları açıktır. Kamusal ve özel toplantılarda merkezî bir yer tutmuş, şairler tarafından anlatılmış ve yeniden anlatılmış, MÖ altıncı asrın sonlarından itibaren sürükleyici tiyatro oyunlarına konu olmuştur. Mitler üzerine epik şiirlerin ezberlenmesi ve sesli okunması bütün eğitimin çok önemli bir parçasıydı.

Mitler, tapınak heykelleri üzerinde ve hâlâ binlercesi mevcut olan, evlerde gündelik kullanıma ait topraktan yapılmış kap kakak üzerinde olduğu gibi, yine hem kamusal hem de özel olarak, görsel sanatlarda da yaygın bir şekilde tasvir ediliyordu. Maddi dünya – nehirler, pınarlar, ormanlar, dağlar, yeryüzünün kendisi– bile tan-

rısal varlıklarla canlı görülüyordu; bunların birçoğu da belirli mitolojik olaylarla bağlantılıydı.

Dahası, bu mitler basitçe hikâye olmanın ötesindeydi. Yunanlılara göre bunlar tarihti; onların kahramanlık geçmişindeki sahici olayları anlatıyordu. Bunların bazı ayrıntıları sorgulanabilirdi. Misal olarak beşinci asrın sonlarında yazan tarihçi Herodotos, büyük kahraman Herakles (s. 210) hakkındaki mitlerin bazı ayrıntılarından şüphe edebilir, fakat Herakles'in sahiden yaşamış olduğundan şüphesi yoktur. MS ikinci asırda Yunan dünyasının birçok yerine seyahat etmiş ve on kitaplık *Periegesis tes Hellados* [Yunanistan'ın Tasviri] eserini yazmış olan Pausanias'ı okumak, ona ve diğer Yunanlılara göre, bizim mitik karakterlerimizin hakiki yerlerde, hakiki geçmişte yaşamış, hakiki insanlar olduklarını anlamak için yeterlidir.

O halde mitler, Yunan kültüründe merkezi bir yer tutuyordu – bu demektir ki çok yaygın olarak biliniyorlardı, zira Yunan kültürünün kendisi bugünkü Yunanistan'dan çok daha geniş bir alana yayılmıştı. Arkaik (MÖ 700-500) ve Klasik (MÖ 500-323) dönemler boyunca Yunanlılar –yani Yunanca konuşan halklar– sadece kuzeyde Makedonya'ya, doğuda Trakya'dan Hellespontos'a kadar uzanan Yunanistan anakarasını değil, Ege adalarını ve Küçük Asya'nın (bugünkü Türkiye) doğu kıyılarını da işgal etmekteydi. Ayrıca hem doğuda, özellikle Karadeniz çevresinde; hem de batıda, güney İtalya ve Sicilya'da, birbirinden hayli uzak yerlerde birçok Yunan kolonisi kurulmuştu: Batıdaki koloniler Latince *Magna Graecia* (Büyük Yunanistan) adıyla biliniyordu.

Klasik dünyanın geleceği için en önemli olanlar batıdaki yerleşimlerdi, çünkü bunlar gelişmekte olan Roma şehri üzerinde güçlü bir etki yaratacaktı. Elbette ki yerleşimciler kendi hikâyelerini de yanlarında getirdiler. Yunan mitlerinin MÖ yedinci asırdan itibaren İtalya'da, kuzeydeki Etrüsk ülkesine (Etruria) kadar geniş bir alanda bilindiklerini gösteren, özellikle boyalı kap kaktan oluşan bol miktarda arkeolojik kanıt vardır.

Kudreti ve itibarı büyümekte olan Roma, Yunan kültürüne erken bir dönemde temas etti; böylece Romalılar MÖ 146'da Yunanistan üzerinde kesin bir askerî zafer kazandığında kültürlerine Yunan edebiyatı, Yunan düşüncesi ve Yunan mitleri asırlardır de-

rinlemesine nüfuz etmiş durumdaydı. Horatius'un meşhur ifadesiyle, "Ele geçirilen Yunanistan vahşi fatihini esir aldı" (*Epistulae* 2.1.156). Yunan edebiyat ve sanat eserlerini kendilerine model alan Romalılar, Yunan tanrılarını da benimseyip onları kendi yerel İtalyan tanrılarıyla özdeşleştirdi: MÖ ikinci asra gelindiğinde (ve belki çok daha erken bir zamanda), Şair Quintus Ennius'un (MÖ 239-169) on iki esas Roma tanrı ve tanrıçasını on iki Yunan Olympos tanrı ve tanrıçasıyla açıkça eşitlediğinde bu özdeşleştirmeyi kesinlikle yapmış bulunuyorlardı.

Yunan tanrılarıyla birlikte Yunan mitlerini de benimsediler; onları kendi edebiyat ve sanatlarında hiç durmadan yeniden ürettiler. Yunan edebiyatından belagatli uyarlamalar yaptılar. Vergilius'un Dido'su (s. 472) veya Ovidius'un etkileyici dönüşümlerinden (16. Bölüm) bazıları hemen akla geliyor. Sanat alanında, miras aldıkları Yunan mitlerine mozaik döşemelerde, duvar resimlerinde ve lahitler üzerindeki rölyeflerde son derece zengin yeni bir hayat verdiler. Fakat görece olarak, tamamıyla Romalı olan pek az yeni mit ilave ettiler.

O halde, bu kitapta Yunan mitlerinin baskın olmasının bir sebebi işte budur. İkinci sebep ise, çağlar boyunca anlatılmış ve yeniden anlatılmış olan hikâyelerin versiyonları arasında bir seçim yapmaya gelindiğinde, en azından bana göre, mitlerin en erken biçimlerinin –yani (genellikle) Yunan biçimlerinin– çoğu zaman daha güçlü olmasıdır. Roma versiyonlarının kalitesini veya Romalıların ortaçağ hayal gücünü yakalayıp, mitlerin klasik sonrası dünyaya aktarılmasındaki çok önemli rolünü inkâr etmiyorum. Onlara ve özellikle ortaçağ ve Rönesansta en yaygın okunmuş klasik yazar Ovidius'a borcumuz muazzamdır. Ancak şu var ki Romalıların ellerinde mitler daha edebi, daha sofistike, daha kendinin farkında ve her nasılsa daha az dolaysız, daha az sahici oldu. Homeros zamanında ise, tanrılarının hâlâ insanlar arasında dolaştıklarına inanılıyordu.

BU KİTABIN KAPSAMI

Böyle bir kitap, çoğu zaman, bir mitin ne olduğunu tarif etmeye girişerek, mitlerin kökeni ve anlamı hakkında çeşitli teorileri tartışa-

rak başlar. Tüm bunlar burada beni hiç ilgilendirmiyor. “Mit” kelimesi Yunanca *mythos*, yani “söz” veya “konuşma” ya da “hikâye” anlamındaki kelimedendir. Ben ise yakın zaman önce (Richard Buxton tarafından) verilmiş, “toplumsal olarak güçlü, geleneksel bir hikâyedir” şeklindeki mit tarifini kabul etmeyi tercih ediyorum: Bir hikâyedir, zira bir dizi olayı bir anlatım sırasına koyar; gelenekseldir, zira kuşaktan kuşağa aktarılır; toplumsal olarak güçlüdür, zira mitler sosyal grupların ve toplulukların değerlerini araştırır. *Klasik* mitlerin bir diğer çok önemli niteliğini de eklemek isterdim: Eski çağlardan günümüze kadar büyük sanata ve büyük edebiyata ilham vermekte sahip oldukları tükenmeyen kudret. Bu konuya birazdan döneceğim.

Mitler hakkındaki çeşitli teorilere gelince, bunların hiçbiri tam olarak açıklayıcı değildir; çünkü tek başına hiçbir teori, ister etiyolojik, ister alegorik, ister törenselci, ister yapısalcı, ister psikolojik olsun veya her ne olursa olsun bütün mitleri kapsayamaz. Bu teorilerin hepsi, diyelim ki genel olarak mitlerin kökenine şu veya bu ölçüde ışık tutabilir, ama hem evrenin yaratılışından başlayarak klasik mitlerin tamamını yeniden anlatmayı hem de bu mitlerin eski çağ edebiyatında nasıl işlenmiş oldukları hakkında bir fikir vermeyi hedefleyen böyle bir kitap için bunlar hiçbir işe yaramayacaktır.

Çünkü şairlerin mitleri nasıl sunmuş oldukları, kendi sanatsal amaçları için bunları uyarlayarak nasıl yeniden anlatmış ve yeniden yorumlamış oldukları beni her zaman büyülemiştir. (İşte bundan dolayı eski çağ edebiyatındaki mitler üzerine olan ilk kitabıma *The Creative Poet* [Yaratıcı Şair] adını verdim.) Şairler bunu yapabildiler, zira mitler son derece çeşitliydi; “klasik mitoloji” denilen şeyin tek bir kanonik versiyonu yoktu. Bununla beraber, Hesiodos’un *Theogonia* adlı eserinde kosmosun kökenine dair anlatımı (s. 35) veya Demeter’in kaybolan kızı Persephone’yi bulmak için uzun arayışı hakkında *Demeter’e Homeros İlahisi* adlı şiir (s. 72) veya Sophokles’in *Kral Oidipus* tragedyasında Oidipus mitini dramatik biçimde yorumlayışı (s. 270) gibi, belli bir antik versiyonun kendini diğerlerinden daha “standart” bir versiyon olarak kabul ettirebilmesine de sıklıkla rastlanır.

Şairler, böylece, büyük yenileştirmecilerdi; en iyi olanlar ise kendi sanatsal vizyonlarını, ölümsüzlük bahşeden türdeki büyük şiirle donatmıştır. O zamandan bu yana mitlerin batı hayal gücünü tahrik etmiş, biçimlendirmiş, zenginleştirmiş ve bizim kültürümüzün dokusuna ayrılmaz bir şekilde eklenmiş olmalarına şaşırma-mak gerekir.

O halde bu kitap, mitlerin eski çağ edebiyatında anılması türünden bir şeydir. Uygun görünen her yerde anlatıma canlılık vermek için orijinal metinlerden alıntılar yaptım. (Tercümelemin hepsi bana aittir.) Ayrıca eski çağ mitlerinin süregelen etkisini biraz da olsa göstermek için, klasik dönem sonrası şiirinden arada sırada parçalar verdim. Açıktır ki böyle bir proje sadece kendi başına ciltler doldurabilirdi; fakat burada yapısal bir inceleme için yeterince yerim yoktu. Bu durumda, sözlü müzikten bir parça benim karşı koymadığım kadar güçlü olduğunda, bunları içimden geldiği gibi araya ekleyerek, daha yakın zamanların şiirinden tamamıyla kişisel seçimler yapma yoluna gittim.

Kitabın planı büyük ölçüde kronolojiktir. 1. Bölüm'de evrenin yaratılışı ve tanrıların doğuşuyla başlıyoruz. 2. Bölüm, tanrıların kendilerine, on iki büyük Olymposlu tanrı ve tanrıça ile daha sonraki mitolojik hikâyelerde yer alacak olan ikincil tanrı ve tanrıçalardan birkaçına ayrılmıştır.

3. Bölüm'de ilk insanlarla karşılaşılıyor ve önemli bir Yunan hanedanı olan Deukalion soyunun kökenlerine bakıyoruz. 4. Bölüm, bu soyun erken bir üyesi olan İason'un; Altın Postu arayışıyla eski çağ dünyasındaki en ünlü seferlerden birine öncülük eden bu adamın maceralarını anlatıyor.

5. Bölüm, bir kolu nesiller boyunca Argos'a hâkim olmuş, nehir tanrısı İnakhos'tan türeyen ikinci bir büyük hanedanı tanıtıyor. Erken zaman İnakhosgillerden biri, büyük kahraman Perseus idi ve onun hikâyeleri de diğer iki canavar katilinin, Bellerophon'tes ve Meleagros'un kahramanlıklarıyla beraber 6. Bölüm'de hikâye ediliyor. 7. Bölüm'de, hayatı birçok cesurca işle dolu olan ve bunlardan dolayı sonunda ölümsüzlük ile ödüllendirilen, bütün kahramanların en yamanı Herakles'in yaptıkları anlatılıyor.

8. Bölüm'de, Atina'nın en ünlü kralı ve Girit'teki Minotauros ca-

navarını öldüren büyük kahraman Theseus'un birbirine bağladığı iki yer olan Atina ve Girit'in mitlerine dönüyoruz. 9. Bölüm ise bir diğer önemli şehrin, Theba'nin İnakhos soyundan gelen Kadmos tarafından kurulmasından başlayarak, Epigonların elinden yıkılmasına kadar süren hikâyesini anlatıyor.

10. Bölüm, klasik mitolojideki en büyük savaş olan ve Homeros'un *İlyada*'sında ölümsüzleştirilen Troya Savaşını hikâye ediyor. 11. Bölüm ise, Homeros'un *Odyseia* destanına odaklanıyor ve savaşın sonunda, Yunan önderlerinden biri olan Odysseus'un yurdu-na dönüşünü anlatıyor.

12. Bölüm'de, Troya'ya karşı yapılan Yunan seferinin başkanı olan Agamemnon'un, Troya alındıktan sonra ailesine ve yurdu-na zaferle döndüğünde öldürülmesi etrafında gelişen olaylara bakıyoruz. Daha sonraki bölüm, onun karısı Klytaimnestra tarafından öldürülmesini daha ayrıntılı olarak işliyor ve erkekleri ölüme götürmekle meşhur olan başka "tehlikeli kadınlar"dan söz ediyor.

14. Bölüm'de, Romalıların efsanevi atası Aeneas'ın hikâyesiyle başlayıp Roma mitlerine geçiyoruz. Onun Troya'dan İtalya'ya yaptığı uzun yolculuk ve oraya vardıktan sonra kendisi ve takipçilerinin verdiği zorlu savaş, Vergilius'un *Aeneis* destanında anlatılır. 15. Bölüm'de Romulus ve Remus eliyle Roma'nın kuruluşu ve ilk kral-larının tarihine bakıyoruz.

Son iki bölümde daha kısa mitlerin derlemeleri vardır. 16. Bölüm'de yirmi dört etkileyici dönüşüm hikâyesi; 17. Bölüm'de ise, aşk ve (operada çoğu zaman aşkla karışan) ölüm üzerine ilham verici sekiz hikâye bulunuyor.

Her zaman dikenli bir mesele olan antik çağ isimlerinin yazılış-ları üzerine bir ilave yapmam gerekiyor. Bu kitapta, mitolojik karakter ve yerlerin isimleri, genel olarak belki daha aşına olunan Latinceleştirilmiş biçimleriyle değil, Yunanca biçimleriyle verilmiştir. Böylece, *c* yerine *k* harfini, bir erkeğin isminin sonunda Latinceleştirilmiş *-us* takısını değil *-os* takısını kullanıyoruz (Cronus değil Kronos, Cadmus değil Kadmos). *Ai*, *oi*, *ei* ve *ou* diftongları Latinceleştirilmiş *ae*, *oe*, *i* ve *u* biçimlerine çevrilmiyor (Daedalus yerine Daidalos, Oenomaus yerine Oinomaos, Tiresias yerine Teiresias, Uranus yerine Ouranos vs.).

Bu politikanın istisnaları var. Bazen bir isim Yunanca olmayan bir biçimiyle o kadar iyi tanınır ki orada aşına olduğumuz kullanıma bağlı kalıyorum: Oidipous yerine Oidipus, Narkissos yerine Narcissus, Athenai yerine Athens ve Mukenai yerine Mycenae. Es-ki çağ Yunan şairlerinin isimlerinde ise, bunların Latinceleştiril-miş biçimlerini koruyoruz; çünkü kitabevlerinde ve kütüphane in-dekslerinde onlara böyle atıf yapılmaktadır.

Tanruların isimlerine gelince, tutarlılık bakımından her yerde bunların Yunanca biçimlerini kullanıyorum; tamamıyla Roma kö-kenli olan hikâyeler. (14. Bölüm “Aeneas ve Roma’nın Kaderi”, 15. Bölüm “Roma’nın Kurulması” ve Eros ile Psykhe’nin hikâyesi [s. 546] bunun istisnasıdır.)*

ESKİ ÇAĞ KAYNAKLARI

Klasik mitler için başlıca iki kaynağımız, öncelikle elimizde büyük miktarda bulunan edebi metinler ve ikinci olarak görsel malzeme-lerdir; bunların en yoğun ve bilgilendirici olanları günümüze ka-dar ulaşmış binlerce Yunan vazo resmidir. İlk olarak edebi kaynak-ları gözden geçirelim, ama büyük eski çağ ediplerinin eksiksiz bir taraması şeklinde değil, mitlerimizle bağlantılı olarak bu kitapta söz edilecek başlıca ediplerin bir özeti olarak.

Edebi Kaynaklar

Mitler için en eski edebi kaynaklarımız, yukarıda söz edildiği gi-bi, Homeros ve Hesiodos’un büyük şiirleridir. Onların eserleri MÖ 700 dolaylarına aittir, fakat (“parlak miğferli büyük Hektor” veya “göklerde gürleyen Zeus” gibi) kalıplaşmış ifadeleri devamlı olarak kullanmalarından bellidir ki onların şiirlerinin ardında, muhteme-len asırlar öncesine giden, uzun bir sözlü şiir geleneği yatmaktadır.

Homeros’a atfedilen iki abidevi destan, Troya Savaşının onun-cu yılında Akhilleus’un öfkesini (s. 318) anlatan *İlyada* ve Odis-seus’un savaşın bitiminde yurdu İthake’ye dönmesini ve karısı Pe-nelope’ye musallat olmuş talipleri öldürmesini (s. 381) hikâye eden *Odyseia* destanlarıdır. Her iki destan da, erken mitoloji hakkın-

(*) Bu açıklamalar elinizdeki Türkçe çeviri bakımından da *büyük ölçüde* geçerlidir – ç.n.

da bu kısa özetlerin düşündürebileceğinden çok daha kapsamlı bir görüş vermektedir; çünkü her ikisinde de tanrılar ve kahramanlar hakkında başka birçok mit yer alır. Homeros'un kim olduğu tartışmalıdır. İki destanın tek bir şair tarafından mı, iki şair (hatta birçok şair) tarafından mı yaratılmış olduğu noktasında anlaşmazlık bulunur. Yunanlılar için sadece bir tane Homeros vardı ve o kadar yüceydi ki, bizim Shakespeare'den "Ozan" diye söz etmemiz gibi, onlar da Homeros'tan –bütün diğerlerinin üzerinde– "Şair" diye söz ederlerdi.

Hesiodos'un başlıca iki eseri, evrenin yaratılışını ve tanrıların hâkimiyet mücadelelerini (s. 35) anlatan *Theogonia* ve çiftçiyeye öğütler veren, fakat mitolojiden hikâyelerle örülmüş didaktik bir şiir olan *İşler ve Günler*'dir. Antik çağda, muhtemelen yanlışlıkla, Hesiodos'a atfedilen başka bazı eserler de vardı. Bunlardan ikisi burada önem taşır: Herakles'in haydut Kyknos ile savaşını anlatan *Aspis Herakleous* [Herakles'in Kalkanı] ve tanrıların ölümlü kadınlarla beraberliklerini ve kahramanların doğumlarını anlatan *Katalogui Gynaikon* [Kadınlar Kataloğu].

Epik Döngü, MÖ yedinci ve altıncı asırlarda Homeros ve Hesiodos'tan başka şairlerce yazılmış ve şimdi birkaç parça dışında kayıp durumda olan epik şiirler toplamıdır; bazı hallerde (MS ikinci asırdan bir âlim olduğu sanılan) **Proclus** tarafından yapılan özetler günümüze ulaşmıştır. Bu şiirler arasında bir Troya Döngüsü (*Kypria*, *Aithiopsis*, *Küçük İlyada*, *Troya'nın Yağması*, *Dönüşler* ve *Telegonia*: bkz. s. 289), bir Thebai Döngüsü (*Oidipodeia*, *Thebais* ve *Epigonoï*), bir *Titanomakhia* bulunuyordu. Aynı döneme ait, çeşitli tanrılar şerefine epik vezinle bestelenmiş otuz üç **Homeros İlahisi** de vardır (bu şiirler, başlıklarına rağmen Homeros'un değildir). Bunlardan dördü ("Demeter'e", "Apollon'a", "Hermes'e" ve "Aphrodite'ye" ilahiler) erken mitler hakkında değerli kaynaklar olup, birkaç yüz mısra uzunluğundadır.

MÖ yedinci ve beşinci asırlar arasında yaşamış bir diğer önemli Yunan şairleri topluluğu da lirik şairlerdi: yedinci asrın ikinci yarısında doğmuş olan, Lesbos (Midilli) Adasından **Sappho** ve **Alkaios**; altıncı asırda eser vermiş olan **Stesikhoros**, **Anakreon** ve **İbykos**; muhtemelen 566-466 arasında yaşamış, Keos Adasından **Si-**

monides; yine Keos Adasından, Simonides'in yeğeni, belki 520-450 arasında yaşamış **Bakkhylides**; ve 518-438 arasında yaşamış Thebaili şair **Pindaros**. Bu şairlerin eserlerinin çok büyük kısımları kaybolmuştur. Misal olarak Sappho'nun sadece iki adet tamam ya da tama yakın şiiri elimizdedir, diğerleri ya parça halinde ya da kayıptır. Sappho'nun antik çağda Onuncu Musa diye anıldığını düşünerek olursak bu durum daha da esef verici olmaktadır. Bütün bu şairler içinde Pindaros, kaderi en iyi olandır; Olympia, Delphi, Nemea ve İsthmia oyunlarında zafer kazananlar onuruna yazdığı övgü şiirleri, ne mutlu ki bizlere hasar görmeden ulaşmıştır.

MÖ altıncı asrın sonlarına doğru Atina'da yeni bir şiir sanatı formu ortaya çıktı: tragedya (komedyaya biraz daha sonra doğdu). Bunun kökeni için genellikle verilen tarih MÖ 530'dur ve hakkında çok az bilgi bulunan Thespis tarafından icat edildiği düşünülür. Beşinci asır boyunca Akropolis'in güney yamacında, Atina'nın Dionysos Tiyatrosunda yüzlerce tragedya sahnelendi; ama bunların da tamamına yakını kaybolmuştur. Sadece otuz üç tanesi eksiksiz olarak veya önemsiz eksiklerle günümüze ulaşmıştır. Sahnede, az sayıda (kural olarak üç) maskeli erkek aktör rolleri paylaşır, her aktör genellikle birden çok rol üstlenirdi. Yine hepsi erkeklerden oluşan maskeli bir koro, olayları şarkı ve dans ile yorumlardı.

Oyunları bugüne ulaşmış üç büyük tragedyacı (456 yılında ölmüş olan) **Aiskhylos** ile (her ikisi de 406 yılında ölmüş olan) **Sophokles** ve **Euripides** idi. Aiskhylos'tan bugüne yedi oyun kalmıştır: *Persler*, *Yakarıcılar*, *Thebai'ye Karşı Yediler*, *Oresteia* üçlemesi (*Agamemnon*, *Adak Sunucular* ve *Eumenidler* adlı oyunlardan oluşur) ve *Zincire Vurulmuş Prometheus* (bunu kimin yazdığı tartışmalıdır). Sophokles'ten de yedi oyun kalmıştır: *Trakhisli Kadınlar*, *Aias*, *Antigone*, *Kral Oidipus*, *Elektra*, *Philoktetes* ve *Oidipus Kolonos'ta*. On sekiz oyunu elimizde olan Euripides'te daha talihliyiz: *Alkestis*, *Medea*, *Hippolytos*, *Herakles'in Çocukları*, *Hekabe*, *Elektra*, *Andromakhe*, *Yakarıcılar*, *Troyalı Kadınlar*, *Helene*, *İon*, *Fenikelili Kadınlar*, *Orestes*, *Herakles'in Çıldırması*, *İphigeneia Tauris'te*, *İphigeneia Aulis'te*, *Bakkhalar* ve (mitolojik fars niteliğinde satirik bir oyun olan) *Kyklops*. *Rhesos* adlı oyunun da geleneksel olarak Euripides'e ait olduğu söylenir, ama bu şüphelidir.